

15.01.2016

Ympäristöministeriö

kirjaamo.ym@ymparisto.fi

SOIDENSUOJELUTYÖRYHMÄN LOPPURAPORTTI

Soidensuojelutyöryhmän alkuperäisenä tavoitteena oli valmistella luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojeluohjelma soidensuojelun täydentämiseksi vuoden 2014 loppuun mennessä. Jatkokaudella 2015 työryhmän tavoitteeksi tarkentui tehdä ehdotus valtakunnallisesti arvokkaimmista ja nykyistä suojelualueverkkoa parhaiten täydentävistä suoalueista sekä niiden suojelun vaihtoehtoisista toteutuskeinoista. Lakisääteisen luonnonsuojeluohjelman valmistelusta luovuttiin.

Työryhmän tehtävänä oli määritellä luonnonarvoiltaan valtakunnallisesti merkittävät suot sekä tehdä ehdotus kohteiden valinnasta ja rajaamisesta erilaisin suojelukeinoin toteutettavaksi. Tarkastelualueena oli koko maa lukuun ottamatta Tunturi-Lappia ja Metsä-Lappia sekä Peräpohjolan aapasuovyöhykkeen pohjoisosaa.

Metsien ja soiden suojelua yksityismailla jatketaan vapaaehtoisin keinoin.

Hallitusohjelman linjauksen mukaisesti valtionmaiden soiden suojelu toteutetaan etupainotteisesti sekä eteläisessä että pohjoisessa Suomessa. Työryhmä ehdottaa välittömiä suojelutoimia ainoastaan valtion omistamille soille. Soidensuojelutyöryhmän valitsemien eteläisten valtionmailla sijaitsevien soiden suojelua on edistetty valtioneuvoston päätöksellä noin 6 000 hehtaarin alalla jo keväällä 2015. Muiden Metsähallituksen hallinnassa olevien arvokkaimpien soiden suojelu etenee valtioneuvostossa erillisin suojelupäätöksin. Syyskuussa 2015 tehdyn linjauksen mukaisesti valtionmaiden soita suojellaan lähiaikoina valtioneuvoston päätöksellä 30 000 ha lisää, josta puolet lakisääteisinä suojelualueina ja puolet Metsähallituksen pysyvillä suojelupäätöksillä.

Soidensuojelutyöryhmän ehdotuksen vaikutusten arviointi

Soidensuojelutyöryhmän ehdotuksen ympäristövaikutukset on selvitetty ja arvioitu Suomen ympäristökeskuksessa. Valtionaloudelliset kustannukset johtuvat alueiden vapaaehtoisista kaupoista tai käyttörajoitusten korvaamisesta sekä ennallistamisesta.

Korvaukset maanomistajille kattavat suojelun täydennyksen aiheuttamat yksityistaloudelliset menetykset ja osalle maanomistajista korvaukset muodostavat tulon, jota he eivät olisi saaneet ilman suojelua. Soidensuojelun täydentämistä pidetään yleisesti hyväksyttävänä ja tärkeänä. Maanomistajista osa suhtautui kriittisesti soiden lisäsuojeluun. Etelä-Suomessa tehdyssä maanomistajakyselyssä vastaajista 47 % suhtautui oman suoalueensa suojelun myönteisesti kun 41 % suhtautui ajatukseen kielteisesti.

Arviointi osoitti, että 120 000 ha täydennys soidensuojeluun parantaisi selvästi edellytyksiä saavuttaa tavoiteltuja vaikutuksia suoluonnon hyväksi nykytilaan verrattuna.

Täydennys turvaisi myös monia ekosysteemipalveluita. Näitä ovat muun muassa myönteiset vaikutukset vesitalouteen ja maisemaan sekä marjastuksen, metsästyksen ja muiden virkistyskäytön mahdollisuuksien säilyminen. Osa näistä ekosysteemipalveluista mahdollisesti menetetään, jos lisäsuojelu ei toteudu.

Luonnontilaisilla avosoilla on nykytilanteessa hyvin vähän kaupallisesti kiinnostavia suoelinympäristöjä tuhoavia hyödyntämismahdollisuuksia. Sen sijaan erityisesti runsaspuustoisten kohteiden säilyminen voi olla hankala toteuttaa ilman täydentäviä suojeluponnistuksia.

Uhanalaiset suoluontotyypit

Noin puolet Suomen suoluontotyypeistä on arvioitu valtakunnallisesti uhanalaisiksi. Suoluontotyypit ovat selvästi uhanalaisempia Etelä-Suomessa. Etelä-Suomessa suoyhdistymät ovat harvoin rakenteeltaan ja vesitaloudeltaan täysin luonnontilaisia kokonaisuuksia. Uhanalaisia luontotyyppisiä on kaikissa soiden päätyyppiryhmissä, mutta eniten letoissa, korvissa sekä neva- ja lettokorvissa.

Valtaosa lettoisista ja korpisista suotyypeistä on Pohjois-Suomessakin silmälläpidettäviä tai uhanalaisia. Monet karummat suotyyppit kuten aitokorvet, soiden reunaosille tyypilliset rämeet ja välipintaiset nevat ovat myös uhanalaistuneet. Maankohoamisrannikon soiden kehityssarjat on arvioitu äärimmäisen uhanalaisiksi (CR).

Erittäin uhanalaisia (EN) ovat valtakunnallisella tasolla metsäkeitaat ja erityisesti Pohjanmaan ja Kainuun alueella esiintyvät välipintaiset keskiboreaaliset aapasuot. Eteläiset viettokeitaat, rahkakeitaat, rimpiset keskiboreaaliset aapasuot ja keskiboreaaliset rinnesuot on arvioitu vaarantuneiksi (VU).

Eniten uhanalaisten ja silmälläpidettävien suolajien tunnettuja esiintymispaikkoja on keskiboreaalisen vyöhykkeen ns. Lapin kolmion alueella.

Kartoituksen valintakriteerit

Soidensuojelun täydennysohjelma kartoitus käsitti 747 suota ja 117 000 hehtaaria, joista valtion alueita oli 36 000 ha. Soiden valintakriteerit muodostuivat suoluonnon seudullisesta tilasta 15 % (ojitusaste, suojeluaste) ja suoluonnon erityisistä luonnonarvoista 85 % (suotyyppit 35 %, lajit 10 %, ojitus 10 %, soiden kytkeytyneisyys 10 % ja alueelliset erityispiirteet 20 %).

Etelä-Suomen suot

Soidensuojelun täydennysohjelman raportissa esitetään yksityismaiden osalta vapaaehtoisten suojelutoimien kohteiksi ensi vaiheessa 10 eteläisimmän ELY-keskuksen alueilla olevia selvityksissä valtakunnallisesti arvokkaiksi todettuja soita. Valituilla arvokkailla valtion suoalueilla keväällä 2015 toteutetun 6 000 hehtaarin lisäksi suojelu toteutetaan noin 1000 ha viipymättä.

Yksityismailla edetään vapaaehtoisin keinoin, aluksi etenkin METSO-kriteerit täyttävien soiden suojeluneuvotteluilla. Suojelu toteutetaan sopimalla ekologisesti ja vesitaloudellisesti ehyiden suokokonaisuuksien suojelusta tarkoitukseen osoitettujen valtion kehysmäärärahojen puitteissa. Määrärahatilanteen parantuessa myös Etelä-Suomen avosuovaltaisilla yksityismailla toteutetaan vapaaehtoisin keinoin.

Valtakunnallisesti arvokkaiksi arvioitujen kohteiden suojelua ja säilyttämistä edistetään maankäytön suunnittelun keinoin.

Pohjois-Suomen arvokkaimpien soiden täydentävä suojelu

Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin alueilta työryhmä on arvioinut selvitysaineistosta valtakunnallisesti kaikkein arvokkaimmiksi yhteensä 130 suoaluetta, yhteispinta-alaltaan noin 59 000 hehtaaria, josta lähes puolet on valtion omistuksessa. Soidensuojelu toteutetaan valtion mailla noin 29 000 hehtaarin alalla viipymättä.

Yksityisomistuksessa olevien, valtakunnallisesti arvokkaiksi tunnistettujen pohjoisten soiden maanomistajille ilmoitetaan arviointituloksesta. Samalla ilmoitetaan, että kyseessä on vain suoalueiden kartoitusaineisto, jolla ei ole uusia maankäyttöä rajoittavia vaikutuksia soiden maanomistajille. Mahdolliset aiemmat kaavoituksesta yms. johtuvat rajoitukset sen sijaan ovat kohteilla edelleen voimassa.

Ympäristöhallinto ei ryhdy tässä vaiheessa aktiivisiin toimenpiteisiin näiden Pohjois-Suomen yksityisten suoalueiden suojelemiseksi, ellei maanomistaja niin ehdota tai alueen kaavoitus tai muu hanke sitä edellytä. Työryhmä ehdottaa pohjoisten, valtakunnallisesti arvokkaiden yksityismaan soiden suojelua myöhemmässä vaiheessa, mikäli luonnonsuojelun toteutusmäärärahat mahdollistavat suojelun.

Lisäksi suoluonnon turvaamiseksi tarvitaan mm. olemassa olevien suojelualueiden hydrologisen tilan ja rajausten parantamista, suunnitelmallista vesien ohjaamista ojitusten takia kuivuneille soille sekä soiden ennallistamista niin suojelualueilla kuin niiden ulkopuolella, luonnonsuojelulain ja metsälain mukaisia toimia soiden luontotyyppien ja lajien esiintymien turvaamiseksi, ja suoluonnon monimuotoisuuden huomioonottamista maa- ja metsätaloudessa sekä maankäytön suunnittelussa.

Lapin ELY-keskuksen näkemys soidensuojelutyöryhmän ehdotuksesta

Lapin ELY-keskus ja Metsähallituksen Lapin luontopalvelut kartoittivat soidensuojelun täydennysohjelmaan 71 suota, joiden kokonaispinta-ala oli 50 749 hehtaaria. Täydennysohjelmaan valittiin ensin 29 suokohdetta, joista pudotettiin 10 kokonaan yksityisten maalle sijoittuvaa kohdetta. Lappiin ehdotettiin soidensuojelun täydennysohjelmaksi 19 kohdetta. Kohteista yksi sijoittuu kokonaan valtionmaalle ja 18 kohdetta sijoittuu yksityisten maalle ja valtionmaalle (valtionmaiden osuus 4,8 - 96,9 %). Suokohteiden koko Lapissa vaihtelee 280 - 3528 hehtaariin ja yli 1000 ha soita on kahdeksan. Yksityisten kiinteistöjen määrä vaihtelee 1-55 kiinteistöön. (Hallintolaki 51 § kirjoitusvirheen korjaus 25.1.2016, Herva).

Lapin ELY-keskuksen näkemys, on että soidensuojelutyöryhmän valitsevat suokohteet Lapissa ovat asiantuntevasti valittuja ja täydentävät merkittävästi tietoa arvokkaiden soiden suoluontotyypeistä ja kasvilajeista, arvokkaiden soiden ekologisista yhteyksistä sekä osin ojituksen vaikutuksista soiden luonnontilaan.

Luonnontilaisilla soilla on suuri merkitys ekosysteemipalveluiden näkökulmasta sulamisvesistä ja rankkasateista aiheutuvien tulvien pidättäjänä ja tasaajana, joka vähentää merkittävästi tulvasta aiheutuvaa haittaa ja tulvapengerrakenteiden tarvetta. Suoluonnon luonnontilan turvaaminen on merkittävää suoekosysteemien tutkimuksen, opetuksen, lintujen pesimisympäristöjen turvaamisen, marjastuksen, luontomatkailun (lintuharrastus, suomatkatilu-ohjelmapalveluiden) ja luontopolkujen sekä ulkoilureittien kohdealueina.

Simon kuntaan ja Kemin kaupunkiin sijoittuva Karsikkoniemen suot on pinta-alaltaan 158 ha ja yksityisiä kiinteistöjä on yhteensä 29. Suot muodostavat Lapin kolmion alueella ainoan maankohoamisrannikon primäärisuokessiovaiheen aapa-sarjan kohteen, joka on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi (CR) luontotyyppiä. Suon alueelle on vaihemaakuntakaavan muutoksessa merkitty teollisuusalue, mutta kuntakaavoituksessa suon luonnontila tulee turvata. Erityisesti merenrannikon primäärisuokessiovaiheen aapa-sarjan ainutlaatuisen suon luonnontila tulee turvata maankäytönsuunnittelun ja METSO-suojelun keinoin.

Lapin kolmion alueelle sijoittuva Kalhuaapa on myös hieno kokonaisuus, jota uhkaa erityisesti metsäsaarekkeiden hakkuut ja raskaan kaluston ajourat. Erityisesti valtionmaiden osalta metsäsaarekkeiden hakkuista tulisi pidättäytyä.

Rinnesoiden suojelutilanne ja tieto rinnesoiden luontoarvoista Peräpohjolan metsäkasvillisuusvyöhykkeellä ei ole riittävää, joiden luonnonarvot tulisi turvata maankäytönsuunnittelun keinoin. Arvokkaana rinnesuona voidaan mm. mainita täydennysohjelmassa kartoitettu Vennivaaran terassimainen rinnesuo Rovaniemen kaupungissa,

Lähteiköt- ja huurresammallähteikkö -luontotyypit ovat arvokkaita ja herkästi tuhoutuvia luontotyyppiä. Lähteiköiden ympäristössä valuma-alueella luonnontilaa ei tule merkittävästi muuttaa metsämaan muokkauksilla, rakentamisella ja pohjavedenottamoiden sijoittamisella.

Metsälain 10 §:n uudistuksen yhteydessä luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeisiin elinympäristöihin lisättiin aitokorvet, muurain- ja metsäkortekorvet sekä puustoiset rämeet. Korpien eli metsäisten luontotyyppien säilymistä tulee terävöittää metsäkeskusten tarkastamisissa hakkuusuunnitelmissa, jossa em. luontotyypit ja niiden reuna-alueet tulee jättää voimakkaan kunnostusohjitus- sekä ojitusmätästystoiminnan ulkopuolelle. Mahdollisesti Kemera METSO- sekä ympäristötukiavustuksilla arvokkaiden korpien säilymistä luonnontilaisena voidaan edistää.

Arvokkaiksi todettujen soiden luonnontilan turvaamisen kannalta on tärkeää, että kaikki viranomaistahot sitoutuvat selvittämään hankkeista

vastaaville kohteiden suoluontoarvot ja suunnittelemaan toimenpiteet siten, että hankkeiden haitalliset vaikutukset eivät merkittävästi heikennä täydennysohjelmakohteiden lähialueella ja valuma-alueella soiden vesitasapainoa mm. vesienjohtamisen tai kuivatusvaikutusten muodossa.

Maakuntakaavan suunnittelussa tulee ottaa huomioon kartoitetut soidensuojeluohjelman kohteet (pinta-ala, suoluonto-tyypit, sijaintikunta). Yleiskaavakartalla kartoitetut ja arvokkaaksi todetut suokohteet tulisi merkitä maa- ja metsätalousalueena, jolla on ympäristöarvoja eli MY-kaavamerkinnällä sekä MRL 41 § 2. momentin suojelumääräyksellä tai merkitä suojelualueena S -kaavamerkinnällä.

Vapaaehtoinen suojelu ei turvaa maanomistajien asemaa suoluonnon suojelun eikä omaisuuden hyödyntämisen kannalta, koska määrärahojen niukkuus estää kohteiden nopean toteuttamisen erityisesti Pohjois-Suomessa. Omaehtoinen suojelu ilman viranomaispäätöksiä sopii osalle maanomistajista, mutta ei varmista koko suokohteen luontoarvojen turvaamista suoekosysteemin pirstoutumiselta.

Vapaaehtoisessa suojelussakin on kyse sekä sosiaalisesta hyväksyttävyydestä että ekologisesta kestävydestä sekä yleisen edun näkökulmasta ekosysteemipalveluiden turvaamisesta kohtuullisessa aikataulussa.

Lapin ELY-keskus kannattaa pilottihankkeen käynnistämistä, jossa selvitetään monipuolisesti soidensuojelun toteuttamisen käytännön malleja. Koska soidensuojelun toteuttaminen vapaaehtoisin keinoin tarkoittanee usean vuosikymmenen kestävästä suojelutyötä ja tästä johtuen maanomistajat eivät voi realisoida soita kohtuullisessa aikataulussa (maanhankintaan osoitettujen määrärahojen niukkuus, soiden luonnontilaisuusluokitus ja ympäristönsuojelulain (527/2014) 13 § turvetuotannon sijoittaminen).

Tärkeää on, että Pohjois-Suomen lakisääteisten soidensuojelualueiden, -ohjelma-alueiden ja täydennysohjelma-alueiden hydrologinen toiminta ja ekologinen kytkeytyminen turvataan, osoittamalla resursseja METSO- ja Kemera-rahoituksen kautta. METSO-rahoitusta tulee voida käyttää avosoiden suojelun toteuttamiseen. Ministeriön tulee osoittaa riittävästi määrärahoja Lapin arvokkaiden suokohteiden toteuttamiseen. Valtionmaalle sijoittuvien soiden ennallistamiseen tulee rahoitusta kohdentaa Metsähallitukselle.

Luonto- ja vesiympäristöyksikön päällikkö

Jari Pasanen

Ylitarkastaja

Pekka Herva

